

MJERA ODUZIMANJA PRAVA RODITELJU DA ŽIVI SA SVOJIM DJETETOM I ODGAJA GA

UDK:347.637

Pregledni rad

Sažetak: *Republika Hrvatska ima ustavnu, međunarodnu i zakonsku obvezu štititi svako dijete. Obiteljskopravno zakonodavstvo sadrži nekoliko mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. Cilj ovog rada jest prikazati cijelokupni proces i posljedice izricanja mjere oduzimanja prava roditelju da živi sa svojim djetetom i odgaja ga. Komparativnim prikazom izvanparničnog i upravnog postupka s ciljem izdvajanja djeteta iz obitelji, autorica je ponudila odgovore na pitanja procesnih jamstava stranaka u postupku (roditelja, djeteta, centra za socijalnu skrb), prednosti i nedostataka. U zadnjem djelu rada izlažu se rezultati istraživanja autorice kojim su testirane ponuđene premise.*

Ključne riječi: *mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, pravo roditelja da živi sa svojim djetetom i odgaja ga, izvanparnični postupak, upravni postupak, Obiteljski zakon*

UVOD

Pojam obitelj nije jednostavno definirati s obzirom da njenu raznoliku pojavu u životu. U društvu postoji ideal obitelji u kojoj nema problema i poteškoća, u kojoj su svi članovi obitelji emotivno zadovoljeni kao i njihove tjelesne, mentalne i duhovne potrebe. Obitelj kao životna, promijenjiva i dinamična pojava susreće se različitim problemima, lakše ili teže proživljava određene situacije ovisno o sposobnostima njezinih članova. Nažalost, uvijek je prisutna i ona kategorija obitelji okarakterizirana kao problematična, opasna za dijete, nestalna itd.

Dužnost je društva da reagira na takvu pojavu i kroz različite instrumente i institute iskaže pomoć i brigu za njene članove. U hrvatskom obiteljskom zakonodavstvu pronalazimo niz preventivnih i represivnih mjera koje služe zaštititi djeteta u obitelji, a tema rada je jedna od njih – mjera oduzimanja prava roditelju da živi sa svojim djetetom i odgaja ga.

Obradu teme rada započinjemo presjekom pravnih odredaba sukladno hijerarhijskom poretku. Trenutno zakonodavno rješenje omogućava paralelizam postupaka koji su sinhronizirani u postupku izdvajanja. Jedan postupak jest izricanje mjere u sudskom izvanparničnom postupku, a drugi je donošenje rješenja u upravnom postupku, o priznavanju

prava na smještaj od strane centra za socijalnu skrb. Izložiti ćemo tijekom oba postupka s posebnim osvrtom na točke njihove diferencijacije s pravnog aspekta, ali i s aspekta socijalnog rada te prikazati u kojim se bitnim elementima razlikuju. Budući da je izricanjem mjere privremeno potrebno zamijeniti dosadašnju obitelj, rad se bavi i mogućim alternativnim smještajima te projekcijom njihova budućeg razvijanja kreiranom prema signalima iz prakse. Izložiti ćemo i istraživanje koje smo proveli u zagrebačkom Centru za socijalnu skrb čije je težište bilo na profiliranju obitelji te vrsti i karakteristikama postupka u kojoj je mjera donesena.

NORMATIVNI OKVIR

MEĐUNARODNI UGOVORI

Međunarodni ugovori nakon što su sklopljeni i potvrđeni postaju dio unutarnjeg pravnog poretka i u hijerarhiji pravnih akata po svojoj se pravnoj snazi nalaze iznad zakona (neovisno od izraza u nazivima poput konvencija, sporazuma i slično). Ovisno o sadržaju i naravi međunarodnih ugovora, njihovo sklapanje bit će u nadležnosti predsjednika, Vlade i Sabora Republike Hrvatske.

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda potpisana u Rimu 1950. godine, zajedno s protokolima 4 (1968.), 6 (1983.), 7 (1984.), 12 (2000.), 13 (2002.), 14 (2010.) je sastavni dio hrvatskog unutarnjeg pravnog poretka (Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, NN – MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, dalje u tekstu EKLJP). EKLJP nosi veliku važnost ne samo zbog njenog izvornog značenja već i zbog činjenice da je ona temelj rada mehanizma zaštite ljudskih prava Vijeća Europe koji funkcionira kroz djelovanje Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu.

Člankom 8. definirano je važno pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života: “Svatko ima pravo na poštovanje svog privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.” No, odmah se navode okolnosti koje mogu dovesti do ograničenja navedenog prava koje je u obliku pravnog načela naš sustav usvojio. “Javna vlast neće se miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskog društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi spriječavanja nereda i zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili zaštite prava i sloboda drugih.”

Konvencija o pravima djeteta (donesena na Glavnoj skupštini Ujedinjenih naroda 1989.) jest “najvažniji i najsveobuhvatniji globalni dokument” (Alinčić i sur., 2007.:224.), kojim se uređuje status djece u svim okolnostima, kao i njihova prava te jamstva država za

njihovu provedbu (Hrabar, 2005.:383). Ona obuhvaća izvorna (temeljna), gospodarska, društvena, kulturna i politička prava djece.

Za potrebe ovog rada odredbe od osobite su važnosti ćemo doslovno prenijeti.

U preambuli Konvencije obitelji se pridodaju raznovrsni atributi i naglašava njeno značenje i položaj u društvu kao i zaštitu koju joj je nužno pružiti.

“Uvjerene da obitelji, kao temeljnoj društvenoj grupi i prirodnoj sredini za razvoj i dobrobit svih njezinih članova, osobito djece, treba pružiti prijeko potrebnu zaštitu i pomoć kako bi ona u potpunosti mogla preuzeti odgovornost u zajednici.” (Konvencija o pravima djeteta SL SFRJ 15/90, NN MU 12/93, 20/97, dalje KPD).

Također je izrečeno uvjerenje da je za dijete, njegov razvoj i odgoj najbolje okruženje obitelji, odnosno ističe se njegovo pravo na obiteljski život. “Uvjerene da dijete, radi potpunoga i skladnog razvoja svoje osobnosti, treba rasti u obiteljskoj sredini, u ozračju sreće, ljubavi i razumijevanja.”

Članak 3. st. 1 KPD izriče se zahtjev o načinu djelovanja svih aktera uključenih u bilo koji oblik djelovanja u vezi s djecom: “U svim akcijama koje u svezi s djecom poduzimaju javne ili privatne ustanove socijalne skrbi, sudovi, državna uprava ili zakonodavna tijela, mora se prvenstveno voditi računa o interesima djeteta.” Istovremeno se, ovom odredbom, prvi puta u pravni opus uvodi iznimno važni novi pravni pojam – najbolji interes djeteta.

Kao dodatni oblik zaštite djeteta od postupaka tijela s javnim ovlastima, u članku 16. st. 1. KPD određuje se da „niti jedno dijete ne smije biti izloženo proizvoljnom ili nezakonitom miješanju u njegovu privatnost, obitelj, dom ili prepisku, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled.“ Stavak 2. normira pravo djeteta na zakonsku zaštitu od istih budući da posljedice takvih intervencija javne vlasti mogu djetetu prouzročiti štetne posljedice.

Pravo djeteta na život u obitelji i njegovo ograničenje sadržano je u članku 9. st. 1. koji glasi: „Države stranke osigurat će da se dijete ne odvajaju od svojih roditelja protiv njihove volje, osim kada nadležne vlasti pod sudbenim nadzorom odluče, u skladu s važećim zakonima i postupcima, da je odvajanje potrebno radi dobrobiti djeteta...”

Sljedeći važan dokument je Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava (Vijeće Europe, 1996.). Postupno razvojem dječjih prava i svijesti o njima, dolazi do potrebe dodatnog definiranja i proširivanja. Predmet Konvencije je posebna razrada pitanja procesnopravnog subjektiviteta djeteta u svim djelovanjima koja se tiču njih i njihovih prava¹.

¹ V. ibid. (Preambula).

Djetetu se jamči da će biti obaviješteno o svim odgovarajućim informacijama, savjetovano, upoznato s mogućnošću izražavanja vlastitog mišljenja kojem će se dati dužni značaj i pravnih učinaka istog (*ar. ex. čl. 3*). Radi zaštite tih prava sud je ovlašten djelovati na vlastiti poticaj te je dužan u takvim postupcima hitno djelovati (*čl. 7 i čl.8*).

Najrecentnija konvencija bitna za ovaj rad jest Konvencija o kontaktima s djecom (Vijeće Europe, 2003.). Članak 1. st. 1. glasi: “Dijete i njegovi ili njezini roditelji imat će pravo na ostvarivanje i održavanje redovitih međusobnih kontakata.”

Naime, ukoliko dođe do odvajanja djeteta i roditelja odnosno ograničenja prava na život u obitelji, nužno je osigurati redovite kontakte između navedenih subjekata. Osim roditeljima, to pravo se mora osigurati i osobama koje nisu roditelji djetetu (baka, djed, očuh, pomajka i dr.), ako je dijete s njima u bliskoj obiteljskoj vezi (Konvencija o kontaktima s djecom, NN MU 7/08, čl. 5).

Intervencija javnih vlasti u obliku ograničenja ili isključenja ovog prava moguća je jedino zbog zaštite najboljeg interesa djeteta (*čl. 3., st.2*).

USTAV REPUBLIKE HRVATSKE

U Ustavu Republike Hrvatske nalazi se nekoliko odredaba koje određuju temeljna načela obiteljskog zakonodavstva.

Odredba: “Obitelj je pod osobitom zaštitom države” (Ustav RH NN 85/10, čl. 61, st.1, dalje Ustav) obvezuje sve javne i private institucije, zakonodavna, pravosudna i upravna tijela da posebnu pozornost posvete zaštiti obitelji kao temeljnoj društvenoj jedinici. O važnosti zaštite, također, govori i odredba da “država štiti materinstvo, djecu i mladež te stvara socijalne, kulturne, odgojne, materijalne i druge uvjete kojima se promiče ostvarivanje prava na dostojan život” koja ujedno i taksativno kvalificira kategorije osoba kojima zaštita mora biti pružena. Međutim, valja naglasiti kako ova odredba izriče zahtjev i za sve ostalne norme pravnih grana poput kaznenog, prekršajnog, radnog i socijalnog prava i sl.

Ustav definira dužnosti roditelja u odredbi: “Roditelji su dužni odgajati, uzdržavati i školovati djecu te imaju pravo i slobodu da samostalno odlučuju o odgoju djece. Roditelji su odgovorni osigurati pravo djetetu na potpun i skladan razvoj njegove osobnosti.” (*čl. 63 st. 1 i 2*). Time ustavotvorac jasno ukazuje koga smatra primarnim ovlaštenikom na brigu o djetetu te u skladu s time određuje njegove dužnosti – odgoj, uzdržavanje, školovanje te odgovornost za potpun i skladan razvoj djetetove osobnosti.

Zbog ustavne zaštite obitelji, državna se vlast nema pravo uplitati u obiteljske odnose (koji bi trebali biti u okviru skladnih i neporemećenih odnosa bez legitimnog cilja. No, ukoliko obitelj postaje disfunkcionalna, država pokazuje veliki interes, zbog čega je posebnu socijalnu osjetljivost ustavotvorac bio dužan pokazati za slučaj da roditelji opravdano ili neopravdano ne ispunjavaju sadržaj roditeljske skrbi: “Tjelesno i duševno oštećeno i socijalno zapušteno dijete ima pravo na osobitu njegu, obrazovanje i skrb. Država osobitu skrb posvećuje maloljetnicima bez roditelja i onima za koje se ne brinu roditelji.” (čl. 63, st. 3 i 5).

Poseban zahtjev o brizi za dječja prava nije ograničen na organe vlasti, nego i za sve članove društva, budući da su ona najranjivija kategorija osoba: “Dužnost je svih da štite djecu i nemoćne osobe.” (čl. 64, st. 1).

OBITELJSKI ZAKON

U Republici Hrvatskoj na snazi je Obiteljski zakon koji je, u osnovnom tekstu, donesen 2003. godine, te je temeljni zakon koji uređuje odnose roditelja i djece (Obiteljski zakon, NN 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11, 61/11, 25/13, dalje ObZ).

Za zaštitu dobrobiti djeteta, propisane su mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta koje se dijele na mjere za zaštitu osobnih interesa djeteta i mjere za zaštitu imovinskih interesea djeteta. Mjere propisane za zaštitu osobnih interesa djeteta su sljedeće:

- 1) upozorenje roditelja na pogreške i propuste u skrbi i odgoju djeteta
 - izricanje mjere je u nadležnosti centra za socijalnu skrb, a izriče se s namjerom pomoći roditeljima da pogreške i propuste uklone (čl.109)
- 2) nadzor nad ostvarivanjem roditeljske skrbi
 - mjera se izriče kada su pogreške i propusti u skrbi i odgoju djeteta viševrsni, učestali ili kada je roditeljima potrebna posebna pomoć u odgoju djeteta (čl. 110)
- 3) oduzimanje prava roditelja da živi sa svojim djetetom i odgaja ga
 - ovu represivnu mjeru izriče izvanparnični sud kada su za nj ispunjene zakonske pretpostavke (čl. 111 st. 1)
- 4) upućivanje djeteta u ustanovu za socijalnu skrb
 - jedina mjera koja se izriče prema djetetu, a ne prema roditelju. Za njeno izricanje je ovlašten izvanparnični sud onda kada na strani djeteta postoje poremećaji u ponašanju, a roditelji ili udomitelji ga nisu u stanju valjano odgajati (čl.112)
- 5) lišenje roditeljske skrbi

- najstroža mjera koju izriče izvanparnični sud kad roditelj zlorabi ili grubo krši roditeljsku odgovornost, dužnosti i prava u slučajevima propisanim zakonom (čl. 114)

6) zabrana neovlaštenog približavanja i uznemiravanja djeteta

- mjeru izriče izvanparnični sud, a osim roditeljima ona može biti izrečena i prema baki, djedu, sestri, polusestri, bratu ili polubratu. Izriče se u slučaju kad zbog raznih okolnosti čak i njihova blizina škodi djetetu (Alinčić i sur., 2007.:303).

ObZ, kao *lex specialis*, propisuje i neke procesnopravne odredbe u parničnim i izvanparničnim postupcima povodom prava i dužnosti koje proistječu iz istog zakona.

ZAKON O SOCIJALNOJ SKRBI

Zakon o socijalnoj skrbi uređuje tko su korisnici socijalne skrbi i koja su njihova prava, postupak za ostvarivanje tih prava te druga pitanja značajna za obavljanje djelatnosti socijalne skrbi.

Institut koji nas zanima, Zakon o socijalnoj skrbi iz 2013. godine naziva uslugom smještaja (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 157/13, dalje ZSS), a u prijašnjoj verziji (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 73/97, 27/01, 59/01, 82/01, 103/03, 44/06, 79/07, 123/10) institut nosio je naziv skrb izvan vlastite obitelji. Pri normiranju navedene usluge zakonodavac je rezonirao na sljedeći način: „Smještaj je usluga skrbi izvan vlastite obitelji, koja se ostvaruje kao institucijska skrb u domu socijalne skrbi, centru za pružanje usluga u zajednici, kod drugih pružatelja usluga ili kao izvaninstitucijska skrb u udomiteljskoj obitelji ili obiteljskom dom“ (ZSS, čl. 74 st. 3). Kako stoji u čl. 91. ZSS-a „usluga smještaja priznaje se djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi.“ Postoji nekoliko kategorija osoba² kojima se može priznati pravo na navedenu uslugu, no nama najvažnija svakako jest kategorija djece koju roditelji zanemaruju ili zlorabe svoje roditeljske dužnosti.

² To su: odrasla osoba koja se zatekne izvan mjesta prebivališta ili boravišta, odnosno nema prebivališta ili boravišta i nije u stanju brinuti se o sebi, beskućniku, trudnici ili roditelju s djetetom do godine dana života djeteta, djeci i odraslim osobama – žrtvama obiteljskog nasilja i žrtvama trgovanja ljudima, odraslim osobama kojima je ugrožen život, zdravlje i sigurnost uslijed bolesti, nemoći, ovisnosti ili socijalne isključenosti, itd.

MJERA ODUZIMANJA PRAVA RODITELJU DA ŽIVI SA SVOJIM DJETETOM I ODGAJA GA

Mjera oduzimanja prava roditelju da živi sa svojim djetetom i odgaja ga represivna je mjera za zaštitu osobnih interesa djeteta. Izriče se kada se ispune zakonom propisane pretpostavke koje na strani djeteta rezultiraju nepovoljnim učincima, a daljnju štetu moguće je spriječiti jedino odvajanjem djeteta od roditelja. Svrha mjere je zaštita osobnosti djeteta.

No u hrvatskom zakonodavstvu postoji svojevrsni paralelizam postupaka. Kako bismo dijete izdvojili iz nezdravog obiteljskog okruženja, osim izricanjem predmetne mjere u sudskom izvanparničnom postupku protiv volje roditelja, centar za socijalnu skrb (dalje CZSS) pri kraju navedenog postupka priznaje i pravo na uslugu smještaja, čime dolazi do paralelizma različitih postupaka (izvanparničnog i upravnog). Kako stoji u ZSS-u, jedna od usluga koja se priznaje djetetu, čiji roditelji zanemaruju ili zlorabe svoje roditeljske dužnost, ali i daju suglasnost za izdvajenje jest usluga (dugotrajnog) smještaja. Kako se radi o odluci koju donosi CZSS (a pravno gledajući je ustanova prema Zakonu o ustanovama, NN 76/93, 29/97, 47/99, 35/08., čl. 1., st.2 i čl.124.), postupak se provodi prema Zakonu o općem upravnom postupku (Zakon o općem upravnom postupku, NN 47/09, dalje u tekstu ZUP). U nastavku rada slijedi prikaz i raščlanjivanje obje vrste postupaka.

TIJEK POSTUPKA U KOJEM SE RODITELJU ODUZIMA PRAVO DA ŽIVI SA SVOJIM DJETETOM PREMA OBZ-u

3.1.1. OBAVJEŠTAVANJE CENTRA ZA SOCIJALNU SKRB

ObZ člankom 108. stavkom 1. propisuje dužnost svake osobe da obavijesti CZSS o kršenju djetetovih prava, naročito ako se radi o svim oblicima tjelesnog ili duševnog zdravlja, spolne zloporabe, zanemarivanje ili nehajnog postupanja, zlostavljanja ili izrabljivanja djeteta. Zakonodavac se pritom oslanja na moralni odnos osoba prema činjenici saznanja kršenja djetetovih prava te ne raspisuje sankciju i time samo prividno pridaje odredbi značaj *lex imperfecta*, budući da istovremeno propisuje različita zakonska rješenja. Ako roditelj nije pravodobno obavijestio nadležni CZSS ili nije sam poduzeo ništa za zaštitu djeteta od postupaka drugog roditelja ili člana obiteljske zajednice, izreći će mu se mjera oduzimanja prava da živi sa svojim djetetom (ObZ, čl.111, st.3). Kaznom od tri godine zatvora kaznit će se službena ili odgovorna osoba koja ne prijavi počinjenje kaznenog djela za koje je saznala obavljajući svoju dužnost (npr. liječnici, psiholozi, nastavnici), a radi se o kaznenom djelu za

koje pokretanje kaznenog postupka nije prepušteno privatnoj tužbi ili progonu po prijedlogu (Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, čl. 302 st. 2, dalje KZ).

CZSS može biti obaviješten od nekog drugog tijela ili ustanove, ali će u pravilu obavijest biti upućena od strane policije, škole, drugih subjekata, građanstva, zdravstvenih ustanova, vrtića i ostalih. Redoslijed je naveden prema broju prijava u izvješću Ministarstvo socijalne politike i mladih 2011., (policija=1691, škola i vrtić=214, drugi subjekti=203, građanstvo=176, zdravstvene ustanove=165). Radi sveobuhvatne koordinacije zaštitnih postupaka interesa i prava djeteta određena je dužnost prekršajnog (Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 137/09, 14/10, 60/10, čl. 6., st. 3) i kaznenog suda koji vode postupak u vezi s povredom nekog djetetovog prava o obavještavanju CZSS-a o te suda koji je nadležan za izricanje mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta (ObZ čl.108 st. 4).

3.1.2. PROCJENA RAZINE RIZIKA ZA DIJETE

Odmah po primitku obavijesti CZSS je dužan ispitati slučaj i poduzeti mjere za zaštitu djetetovih prava (ObZ, čl. 108 st. 2) o čemu će ovisiti daljnji tijek postupka. U CZSS postoje "timovi za brak i obitelj" sastavljeni od, u pravilu, tri različita stručnjaka – socijalnog radnika/ce, psihologa/inje te pravnika/ce, a o njihovom radu i dobivenim rezultatima ovisit će ishod slučaja. Svrha procjenjivanja je donošenje konačne odluke i definiranje primjerene mjere za zaštitu djeteta koju je nužno provesti na temelju empirijskih dokaza, činjenica i zaključaka.

Pitanje procjene razine rizika za dijete u obitelji je izrazito kompleksno i osjetljivo pitanje na koje u Hrvatskoj nije u potpunosti dan odgovor. Prema istraživanju Sladović Franz (2004.:128), usmjerenost stručnjaka tima je na vanjskim pokazateljima zlostavljanja i postojanja teških posljedica, a stručnjaci se u pravilu oslanjaju na vlastita iskustva te zakonski okvir, a vrlo rijetko koriste psihodijagnostičke instrumente (tzv. ček-liste, upitnici) za kojima istovremeno postoji velika potreba. Uvođenjem novih načina procjenjivanja rizika za dijete i obitelji bi rezultiralo zadovoljenjem određenih potreba koje se uočavaju u praksi. Također, postavljanjem konkretnih instrumenata izgledno je pojednostavljivanje identifikacije ključnoga trenutka u kojem je potrebno provesti mjeru oduzimanja roditelju prava da živi sa svojim djetetom. Predugo čekanje za fizičkim odvajanjem djeteta od roditelja može dovesti do težih posljedica na strani djeteta, jednako kao što to može uzrokovati i prerano odvajanje kojim krši se niz prava roditelja (npr. pravo na poštovanje i pravnu zaštitu privatnog i obiteljskog života) i djeteta (npr. pravo na život u obitelji). Naime, prema Killenu (2001.)

može se reći kako prekasno ili predugo ocjenjivanje i odlučivanje o izdvajanju djeteta iz obitelji može predstavljati novi oblik zlostavljanja – tzv. društvenog zlostavljanja.

Prepoznavanje trenutka u kojem je najbolji interes djeteta iznimno je važno pitanje do kojeg se, u pravilu, postupno dolazi na što upućuje i praksa Europskog suda za ljudska prava u Strasbourg. U slučaju *Venama v. The Netherlands*³ dijete je hitno izdvojeno iz obitelji i to bez saslušanja roditelja. Pod argumentom “hitnosti” u tijeku donošenja odluke roditelji nisu bili saslušani niti je pokušano blažim mjerama utjecati na ponašanje roditelja. Jedan od zaključaka koji proizlaze iz ove presude, osim ponovnog isticanja pravog trenutka za izdvajanje djeteta, jest i ono da, u pravilu, mjere koje prethode ovoj drastičnoj moraju biti iscrpljene.

Ukoliko CZSS procijeni da se radi o blažim oblicima propusta i/ili progresa, slučaj ostaje u njegovoj nadležnosti radi izricanja blažih, preventivnih mjera za zaštitu interesa djeteta (upozorenje na pogreške i propuste u skrbi i odgoju, nadzor nad roditeljskom skrbi). Međutim, ukoliko je potrebno izricanje represivnih mjera, CZSS mora o tome obavijestiti nadležni sud.

3.1.3. IZVANPARNIČNI POSTUPAK

Prema odredbi čl. 113. st. 4. ObZ-a „postupak za izricanje mjera iz članka 111. i 112. ovoga Zakona pokreće sud po službenoj dužnosti, na prijedlog centra za socijalnu skrb ili djeteta.“ Za izricanje mjere nadležan je sud koji je općemjesno nadležan za dijete prema čl. 321. ObZ-a.

Ovlaštenicima za podnošenje prijedloga izvanparničnom sudu za izricanje mjere oduzimanja prava roditelju da živi sa svojim djetetom imenovani su sud, CZSS i dijete. Sud ima dužnost *ex officio* pokrenuti postupak jer postoji realna mogućnost da kroz drugi sudski postupak dođe do saznanja o zanemarivanju djeteta. Obveza CZSS-a proizlazi iz njegove uloge tijela koje će biti obaviješteno o kršenju prava djeteta i njegove dužnosti procjene razine rizika u konkretnom slučaju.

Republika Hrvatska je dala izjavu kojom određuje da će se „Europska konvencija primjenjivati na sljedeće kategorije obiteljskih predmeta koji se provode pred njezinim sudbenim tijelima: postupak odlučivanja o roditeljskoj skrbi tijekom razvoda braka roditelja, postupak ostvarivanja roditeljske skrbi, mjere za zaštitu osobnih prava i interesa djeteta,

³ Vidi više: *Venama v. The Netherlands*, Europski sud za ljudska prava, presuda od 1. travnja 2013., http://www.nkmr.org/case_of_venama_v_the_netherlands.htm.

postupak posvojenja, i postupak skrbništva za maloljetne osobe.“ Iz navedenoga slijedi da je i u našem zakonodavstvu već prije ratifikacije navedene Konvencije dan procesni subjektivitet djetetu (prema njegovoj dobi i sposobnosti shvaćanja), a sukladno time i ovlast za podnošenjem prijedloga u navedenoj stvari. U skladu s Konvencijom, djetetu bi trebalo priznati i druga postupovna prava. Malo je, doduše, vjerojatno da će u praksi dijete biti česti podnositelj prijedloga, ali radi potpune prilagodbe hrvatskog pravnog sustava potrebna je mogućnost uživanja i ovog prava djeteta.

Sukladno načelu hitnosti, ObZ-om su propisani određeni rokovi koji sud obvezuju na hitno postupanje u ovom postupku. Sud mora u roku od 15 dana od dana kada je prijedlog podnesen sudu zakazati prvo ročište (ObZ, čl. 265), a o navedenom prijedlogu odlučiti bez odgode, što znači da će rješenje biti doneseno najkasnije u roku od 60 dana od dana podnošenja prijedloga (ObZ, čl. 113 st. 3). Navedeni rokovi su isključivo monitornog karaktera zbog čega redovito dolazi do njihovog prekoračenja.

Odluka suda, u obliku rješenja, će u ovom slučaju biti kondemnatorna i konstitutivna (oduzimanje roditelju prava da živi sa svojim djetetom i odgaja ga uz određenje susreta i druženja, osim u slučaju njihove zabrane), a sud može odrediti da će se ovrha radi predaje djeteta odmah provesti (ObZ, čl. 314 st. 2). ObZ zbog hitnosti postupka propisuje da žalba, pokrenuta protiv odluke u ovom postupku, ne odgađa njenu ovrhu (čl. 113 st.7) što smatramo ispravnim i logičnim. Potpuno je racionalno da ukoliko je sud prosudio da u obitelji postoje štetne okolnosti ili štetni postupci od strane roditelja zbog kojih je urgentno dijete izdvojiti iz te okoline, neće ostaviti dijete čekajući odluku o uloženoj žalbi.

Rješenje će sadržavati odluku o oduzimanju prava roditelju da živi sa svojim djetetom i odgaja ga, povjeravanju na čuvanje i odgoj drugoj osobi ustanovi ili drugoj pravnoj osobi koja obavlja djelatnost socijalne skrbi (čl. 111 st. 1) te način i vrijeme susreta i druženja djeteta s roditeljem (čl. 113. st. 2.). Ponekad se u praksi pojavi zamisao da bi možda odluku kome se dijete povjerava trebalo biti ispušteno iz izreke sudskog rješenja i prepušteno CZSS-u. Argument u korist takvog razmišljanja jest uvjerenost kako će se izvanparnični postupak brže provesti, a CZSS prema trenutno raspoloživim kapacitetima može donijeti odluku o smještaju djeteta.

Također, ukoliko dođe do promjene smještaja djeteta, ne bi bilo potrebno pokrenuti novi izvanparnični postupak koji će dulje trajati nego upravni postupak u kojem, gotovo istodobno, CZSS može nakon nalaženja smještaja donijeti novo rješenje. Ipak, teško je oboriti protuargument kako ipak sudsko rješenje ima veću autoritativnost. Zagovornici sudskog rješenja ističu i problem određivanja susreta i druženja s djetetom (sastavni dio sudskog

rješenja) ukoliko izreka ne bi sadržavala kome se dijete povjerava. Postavlja se i pitanje procesnih jamstava roditelja. Budući da je njegovo pravo koristiti pravne lijekove, on ima pravo znati protiv koje odluke i kojem tijelu ih može podnijeti. Prema opservaciji autorice prilikom provođenja istraživanja, u slučajevima kada roditelji surađuju, postupak u prosjeku traje oko 6 mjeseci, u protivnom se može otegnuti (budući da su rokovi iz čl. 113. st. 3. ObZ-a isključivo monitoringni).

3.1.4. PRETPOSTAVKE ZA IZRICANJE MJERE

Članak 111. stavak 1. ObZ-a navodi:

Sud će u izvanparničnom postupku roditelju koji u većoj mjeri zanemaruje podizanje i odgoj djeteta ili postoji opasnost za pravilno podizanje djeteta, oduzeti pravo da živi sa svojim djetetom i odgaja ga, te će dijete povjeriti na čuvanje i odgoj drugoj osobi, ustanovi ili drugoj pravnoj osobi koja obavlja djelatnost socijalne skrbi.

Ista se mjera predviđa i za roditelja koji nije pravodobno obavijestio nadležni CZSS ili nije poduzeo nikakve radnje za zaštitu djeteta od postupaka drugog roditelja ili članova obitelji (baka, djed, sestra, polusestra, brat, polubrat prema čl. 111. st.3. ObZ-a). Pasivnost roditelja ne može se nikako ekskulpirati, posebice imajući u vidu društveni interes za netolerancijom prema bilo kojem obliku nasilja ili zanemarivanja djeteta.

Oblici zanemarivanja podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta koje mogu dovesti do ove mjere, zakonodavac je egzemplifikativno nabrojao (ObZ, čl. 110. st. 2) kao nedovoljnu skrb o:

- 1) *prehrani,*
- 2) *higijeni,*
- 3) *odijevanju,*
- 4) *medicinskoj pomoći,*
- 5) *redovitom pohađanju škole,*
- 6) *nesprječavanju djeteta u štetnom druženju, zabranjenim noćnim izlascima, skitnji, prosjačenju ili krađi.*

Prema istraživanju Vijeća Europe okolnosti koje su najčešće zastupljene su izloženost djece siromaštvu, slabim socijalnim uvjetima, zlostavljanje i zanemarivanje, neadekvatne karakteristike u osobi roditelja (psihički i psihološki problemi, ovisnost o opijatima), nedostatak roditeljskih vještina. Slične rezultate dobili su u istraživanju i Ajduković i sur.

(2005.) koji tako navode zanemarivanje djeteta, poremećene obiteljske odnose, siromaštvo, zlostavljanje djeteta itd.

Oblici zanemarivanja u hrvatskom obiteljskom zakonodavstvu predstavljaju različite aspekte kršenja brojnih prava djeteta kao što su pravo na zdravlje i život te pravo na obrazovanje pa je reakcija javnih vlasti nužna. Međutim, ukoliko roditelji nisu sposobni valjano odgajati dijete i potrebna im je posebna pomoć u odgoju, a javili su se CZSS-u, prema njima neće biti izrečena ova mjera (naravno, ukoliko njihovo ponašanje i odnos ne bi ukazivali na pozitivne pomake, a poprimila su negativna obilježja u većoj mjeri, mjera će svakako moći biti izrečena). Takvi roditelji pokazuju namjeru i volju da promijene vlastito ponašanje, a, u pravilu, je njihova motivacija iskrena. Nažalost, u praksi su osjetno učestaliji primjeri roditelja koji sustavno zanemaruju svoju djecu i nemaju namjeru promijeniti svoje ponašanje, nego se, štoviše protive svim oblicima preventivnih intervencija i pomoći ponuđenih s ciljem prevladavanja poteškoća u podizanju i odgoju djeteta.

3.1.5. POLOŽAJ CENTRA ZA SOCIJALNU SKRB U POSTUPKU

Sudjelovanje CZSS-a u postupcima u kojim će se donositi odluka o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti i o roditeljskoj skrbi obligatorno je, budući da je sud dužan pribaviti mišljenje i prijedlog centra koje mu ono mora dostaviti u roku od 30 dana (ObZ, čl. 295. st. 1.).

Ako CZSS pokrene postupak u slučajevima kad je na to ovlašten, ima položaj stranke te je dužan djetetu u postupku postaviti posebnog ("kolizijskog") skrbnika zbog očitog sukoba interesa između roditelja i djeteta (ObZ, čl. 121). Kolizijskim skrbnikom može biti imenovan djelatnik CZSS-a, odvjetnik ili treća osoba. Glavni argument toj praksi su razlozi praktičnosti i ekonomičnosti. Nameće se pitanje zaštite djetetovih procesnih prava s obzirom da njegove interese treba štiti djelatnik tijela koje je pokrenulo postupak i čija je namjera da svakako uspije u postupku. Argument u prilog takvoj praksi leži u činjenici da najčešće imenovani kolizijski skrbnik je djelatnik CZSS-a koji, nije direktno involviran u slučaj (odnosno nije dio tima za brak i obitelj koji se tim predmetom bavio) čime se osigurava njegova objektivnost, a što je i naše istraživanje pokazalo. Tada u pogledu troškova, ObZ propisuje sljedeće: "Kad centar za socijalnu skrb sudjeluje u postupku kao stranka, za naknadu troškova postupka i njegove dužnosti snalažanja troškova u postupku pred sudom primjenjuju se odredbe Zakona o parničnom postupku koje se odnose na državnog odvjetnika" (ObZ, čl. 279 st. 1).

Ako je postupak pokrenuo sud *ex officio* odnosno dijete, CZSS može sudjelovati kao umješać *sui generis*. No ni time nisu iscrpljene sve mogućnosti položaja CZSS-a. Kako proizlazi iz čl. 278. ObZ-a ono može biti i *pomoćno sudsko tijelo* čija je onda dužnost prikupiti podatke o osobnim i obiteljskim prilikama djeteta i stranaka u postupku i dostavljanje sudu odgovarajućeg mišljenja odnosno izvješća.

„U sve tri procesne uloge – kao stranka, umješać *sui generis* ili zakonski zastupnik – CZSS treba nadomjestiti nedostatnu procesnu aktivnost stranaka odnosno sudionika u obiteljkopravnom odnosu, (...) te osloboditi sud prekomjerne primjene oficijoznih i inkvizitornih ovlaštenja“ (Triva i Dika, 2005.:248).

3.1.6. ZAŠTITA PRAVA DJETETA TIJEKOM POSTUPKA

Pokretanjem ovog postupka razvidno je da postoje štetne i opasne okolnosti koje ne idu u korist djetetovog najboljeg interesa. Već smo objasnili zašto je pitanje izdvajanja djeteta iz obitelji u pravom trenutku izuzetno zahtjevno pitanje, a na isti način možemo okarakterizirati pitanje pomirbe ravnoteže djetetovih prava u postupku.

Djetetu je pravo na obiteljski život zajamčeno Konvencijom o pravima djeteta, iako ono nije *explicite* navedeno, a u Konvenciji o ostvarivanju prava ono je okosnica (Hrabar, 2005.:383). Tako izrijekom stoji u ObZ u poglavlju “*Prava i dužnosti u odnosima roditelja i djece*” u članku 87. st. 2. i 3. temeljna prava djeteta su pravo na sigurnosti odgoj u obitelji te pravo na život sa svojim roditeljima. Konvencijom o pravima djeteta jamči se i pravo da se ne odvoja od roditelja protiv njihove volje (KPD, čl. 7. st. 1).

Međutim, ukoliko se ostvarivanje navedenih djetetovih prava kosi s djetetovim najboljim interesom, izvjesno je ograničenje istih čemu u prilog ide i pravilo iz ObZ-a, čl. 87. st. 2.: “Dijete ima pravo na život sa svojim roditeljima, u skladu sa svojom dobrobiti.” Djetetov najbolji interes predstavlja ultimativno i apriorno pravo, a u okviru njegova poštivanja može doći do ograničenja prava (ovdje gledajući) sekundarnog reda. O tome govori članak 9. stavak 1. KPD-a gdje je taksativno navedeno u kojim slučajevima može doći do ograničenja navedenog prava: “Države stranke osigurat će da se dijete ne odvoja od svojih roditelja protiv njihove volje, osim kada nadležne vlasti pod sudbenim nadzorom odluče, u skladu s važećim zakonima i postupcima, da je odvajanje potrebno radi dobrobiti djeteta. Takva odluka može biti naročito potrebna u posebnim slučajevima, kao što su zlouporaba roditeljskog položaja ili zanemarivanje djeteta, ili pak kad roditelji žive odvojeno, a mora se donijeti odluka o mjestu djetetova prebivališta.”

Dijete je ovlašteno podnijeti prijedlog za pokretanjem postupka za izricanje mjere oduzimanja prava roditelju da živi sa svojim djetetom i odgaja ga. Sud će obavijestiti CZSS koji će, tada kao pomoćno sudsko tijelo provesti izvide radi ocjene sposobnosti djeteta. Aras (2009.) podsjeća i na mogućnost angažiranja vještaka prema čl. 250. Zakona o parničnom postupku. Ako ocjena bude pozitivna, sud može djetetu priznati postupovnu sposobnost, ali samo u odnosu na taj postupak i u odnosu na neke radnje. U tom slučaju, dijete može biti zastupano od strane punomoćnika (koji može, ali ne mora biti odvjetnik). Isto propisuje i čl. 9. Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava. Troškove zastupanja dijete snosi samo, osim ako odlukom suda ne bude oslobođeno plaćanja troškova postupka.

Zakon o parničnom postupku predviđa i svojevrsne inkvizitorne ovlasti suda – sud je ovlašten izvoditi dokaze i koje stranke nisu navele. Također, ako sud primijeti da stranka u postupku (dijete, njegov punomoćnik ili zastupnik) ne disponira vlastitim pravima i mogućnostima u postupku može, ukoliko je svrsishodno, upozoriti stranke na njihovu dužnost iznošenja činjenica i predlaganja dokaza (Zakon o parničnom postupku, NN 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, čl. 219 st.2, dalje ZPP) čime se može korigirati eventualne negativne posljedice neukosti ili neiskustva.

Vodeći računa i o implementiranju čl. 12, KPD-a o procesnom subjektivitetu djeteta, od velikog značaja nam je i sljedeća usvojena odredba pa ju prenosimo u cijelosti: “U postupcima u kojim se odlučuje o nekom djetetovom pravu ili interesu, dijete ima pravo na prikladan način saznati važne okolnosti slučaja, dobiti savjet i izraziti svoje mišljenje te biti obaviješteno o mogućim posljedicama uvažavajući njegova mišljenja. Mišljenje se uzima u obzir u skladu s njegovom dobi i zrelosti” (ObZ, čl. 89 st. 5). S djetetom će u pravilu razgovarati psiholog ili socijalni radnik CZSS-a, ali nije isključena mogućnost da se nekom drugom stručnjaku, koji raspolaže adekvatnim znanjima i vještinama, prepusti ova aktivnost (npr. djelatnici Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba ukoliko se radi o traumatiziranoj djeci). Imajući na umu delikatnost situacije, razgovor bi trebao biti vođen jezikom prilagođenim uzrastu i sposobnosti shvaćanja djeteta u mirnom okruženju, nastojeći ne utjecati na njihove međusobne odnose.

Pored navedenog, tijekom postupka sud je dužan osobito paziti da se zaštite prava i interesi djece, osoba s duševnim smetnjama, ili osoba koje se iz drugih razloga nisu sposobne same brinuti o sebi i o svojim pravima i interesima (ObZ, čl.276) što je u skladu s ustavnom odredbom da “država štiti materinstvo, djecu i mladež te stvara socijalne, kulturne, odgojne, materijalne i druge uvjete kojima se promiče ostvarivanje prava na dostojan život” (Ustav, čl. 62).

Ukoliko dođe do izricanja mjere, osim roditelja i dijete je ovlaštenik prava na kontakte s roditeljima sukladno Konvenciji o kontaktima s djecom, odnosno pravo na susrete i druženja s roditeljima prema ObZ-u (presumirajući da susreti i druženja nisu protivni djetetovom interesu te zbog toga sudskom odlukom ograničeni). Naime, iako dolazi do razdvajanja članova obiteljske zajednice, još uvijek mora postojati dužnost nadležnih tijela da pokušaju očuvati i po mogućnosti pomoći da se ponovno uspostavi obiteljska zajednica. Nakon proteka roka na koji je mjera izrečena, ponovno se uspostavlja *ex lege* pravo roditelja da živi sa svojim djetetom i odgaja ga. No, dođe li do poboljšanja roditeljskih vještina i okolnosti tijekom trajanja mjere, sud može ukinuti rješenje čime prestaje prepreka roditelju da uživa prethodno oduzeto pravo u čemu se očituje njena reverzibilnost (klauzula *rebus sic stantibus*). U interesu prvenstveno djeteta, roditelja i zajednice jest da će kroz budućnost slijedom unaprijeđivanja prilika i okolnosti na strani roditelja doći do ukidanje odluke o oduzimanju predmetnog prava.

Praksa Europskog suda za ljudska prava povodom primjene čl. 8. EKLJP (pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života) upućuje na istu konkluziju. Navodimo kao deskriptivni primjer slučaj K. A. protiv Finske⁴ u kojem sud kaže da je “krajnji cilj svake mjere kojom se ostvaruje takva [udomiteljska] skrb mora biti ponovna uspostava obiteljske zajednice”, naročito bitnim tumači da je “pozitivna obveza nadležnih tijela poduzimanje mjera kojim će se omogućiti ponovno zajedništvo obitelji čim je to razumno moguće” (Musić, 2005.: 373-375).

3.1.7. ZAŠTITA PRAVA RODITELJA TIJEKOM POSTUPKA

Roditeljsku skrb čine odgovornosti, dužnosti i prava roditelja, s ciljem zaštite dobrobiti djeteta, osobnih i imovinskih interesa (ObZ, čl. 91 st.1). Ona nije prenosiva, a stječe se činjenicom rođenja djeteta ili pravomoćnosti akta posvojenja. Isti članak propisuje da se roditelj ne može odreći roditeljske skrbi. Člankom 176. KZ-a zapriječena je kazna zatvora do tri godine za onoga „tko napusti svoje dijete s ciljem da ga se trajno riješi.”

Roditelji o djetetu skrbe zajednički, sporazumno i ravnopravno neovisno o tome žive li u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici ili uopće ne žive zajedno. Pravno gledajući, oba su roditelja zakonski zastupnici svojem djetetu te je svakako u njihovom interesu da bude obaviješten o postupku i izricanju mjere drugome roditelju. Pored toga, bit će potrebno

⁴ Presuda Europskog suda za ljudska prava K. A. protiv Finske od 14. siječnja 2003.

promijeniti susrete i druženja djeteta s roditeljem s kojim dijete ne živi, pogotovo ako dijete bude smješteno izvan dotadašnjeg mjesta boravišta.

Treba li roditelj biti upućen u sadržaj razgovora u vezi čl. 89. st. 5. između CZSS-a i djeteta? Praksa Europskog suda za ljudska prava upućuje kako „svi dokazi koji se odnose na činjenično stanje moraju biti dostupni roditelji, osim kada bi to moglo biti rizično za dijete, kao primjerice saznanje roditelja o sadržaju izjave djeteta“ (Korać-Graovac, 2008.:53).

Roditelj ima položaj stranke u postupku. Iako načelno deklarirano stranke imaju ravnopravan položaj u postupku, *de facto* tome nije slučaj. Uzimajući u obzir činjenicu pokretanja postupka od strane CZSS-a, njegove uloge umješšača *sui generis* ili pomoćnog sudskog tijela te zbog ekspertize djelatnika, postoji realna razlika u znanju i financijskim mogućnostima. No, ta se životna okolnost može prevladati angažiranjem punomoćnika.

Prilikom izricanja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, potrebno je ponovo se osvrnuti na članak 8. EKLJP koji glasi:

Svatko ima pravo na poštovanje svog privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja. Javna vlast neće se miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskog društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi spriječavanja nereda i zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili zaštite prava i sloboda drugih.

Pravo je široko postavljeno budući da je nemoguće taksativno navesti svu raznolikost mogućih oblika privatnog ili obiteljskog života, doma i dopisivanja, a pokušaj definiranja istih mogao bi uzrokovati pravne praznine isključenjem nepredviđenih, rijetkih životnih situacija, sukladno rimskom načelu „*Omnis definitio in iure civili periculosa est.*“ Isticanjem da svaka intervencija u ostvarivanje prava mora biti u skladu sa zakonom i nužna, izriče se pravno načelo proporcionalnosti koje je uvedeno u Ustav RH izmjenama iz 2000. godine i normira da “svako ograničenje slobode ili prava mora biti razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju“ (čl. 16.).

Ono je istovjetno interpretaciji Europskog suda za ljudska prava. Tome je primjer i presuda *Kutzner v. Germany*⁵ u kojoj je ocijenjeno da intervencija u ostvarivanje prava nije bilo *razmjerno* legitimnom cilju kojem se težilo (vidi Musić, 2005.: 373-375).

Slijedom logičnog prikaza premisa dolazimo do objašnjenja zašto se odlukom kojom se mjera izriče ipak određuju uvjeti (mjesto, vrijeme, eventualni nadzor) susreta i druženja roditelja i djeteta. Osim toga, izricanjem mjere ne prestaje i roditeljska skrb. Roditelj je i dalje

⁵ Presuda Europskog suda za ljudska prava Kutzner protiv Njemačke od 26. veljače 2002.

dužan ispunjavati dužnosti koje iz roditeljske skrbi proizlaze (poput zakonskog zastupanja djeteta ako se njihovi interesi ne nalaze u sukobu, održavanja susreta i druženja, uzdržavanja itd.).

3.1.8. POSLJEDICE MJERE

Postupak izvanparničnog suda završava rješenjem o izricanju mjere oduzimanja prava roditelja da živi sa svojim djetetom i odgaja ga. Ipak, izricanjem ove mjere roditelju ne prestaje odgovornost i ostale dužnosti i prava roditeljske skrbi prema djetetu kao i pravo na susrete i druženja s djetetom ukoliko to nije protivno djetetovom najboljem interesu. No, zakonodavcu se u zakonskom rješenju potkrala pravna praznina u vidu činjenice da o susretima i druženjima, sud, u odluci o predmetnoj mjeri, nije dužan odlučivati. Osobito bi oportuno ostvarivanje susreta i druženja bilo s djetetom mlađe životne dobi radi uspostavljanja prisnijih odnosa (Jovančević, 2008.:27). Ovdje bismo istaknuli važnost razvijanja tih odnosa, budući da smo prethodno u radu objasnili tendenciju očuvanja i ponovne uspostave obiteljske zajednice.

S druge strane, ako bi određene okolnosti na strani roditelja bile protivne djetetovom interesu, sud je ovlašten izreći zabranu susreta i druženja roditelja i djeteta odnosno ostvarivanje navedenog prava pod nazdomom, a ukoliko je potrebno i zabranu neovlaštenog približavanja i uznemiranja. Tijekom perioda ograničenja ili zabrana susreta i druženja, ostali sadržaj roditeljske skrbi ostaje neograničen. Intencija zakonodavca bila je očuvanje djetetova najboljeg interesa za vrijeme tijekom kojeg roditelj mora sam raditi na vlastitim propustima, nedostacima i unaprijeđivati životne okolnosti. U suprotnom, ako se okolnosti dodatno pogoršaju (uzimajući u obzir i ostale relevantne činjenice slučaja), moguće je izricanje i mjere oduzimanja roditeljske skrbi. KZ također propisuje i kaznu zatvora do tri godine za roditelja koji grubo zanemaruje svoje dužnosti podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta (čl.177 st.1).

Mjera se izriče u trajanju do godine dana (ObZ,čl. 113 st.3) uz obvezu suda da prije isteka određenog roka ispita okolnosti slučaja i u skladu s tim donese novu odluku izričući istu ili drugu mjeru primjerenu potrebnoj zaštiti djetetovog interesa. Slijedeći načelo *rebus sic stantibus*, promjenom okolnosti na strani roditelja prema kojem je izrečena mjera ili djeteta nastaje pravna osnova za promjenom odluke. U praksi nekih CZSS-a, sami centri prije isteka mjere počinju s izvidima o okolnostima i trenutnom činjeničnom stanju, kako bi se po

obavijesti suda već ekonomično iskoristilo vrijeme. Uzevši u obzir preopterećenost sudova, ovakvu dobru praksu smatramo i nužnom.

Žalba ne odgađa ovrhu (ObZ, čl.113 st.7), ali se može odgoditi donošenje ili ovrha djeteta, ako se roditelj na kojeg se odnosi primjena mjere obveže da će napustiti obiteljsku zajednicu u trajanju od petnaest dana te da će redovito dolaziti u savjetovalište, školu za roditelje ili zdravstvenu ustanovu u koju je upućen (ObZ, čl. 117 st.1). Ovako novo zakonsko rješenje pokazuje priliku za ispravljanjem ponašanja od strane roditelja koje je dovelo do izricanja mjere koja bi se u tom slučaju kratkoročno provodila. Iznimno je značajna jer se roditelju omogućuje potrebna pomoć s ciljem što brže ponovne uspostave obiteljske zajednice radi dobrobiti djeteta.

Budući da zakon ne propisuje mogućnost da roditelj, ukoliko dođe do bitnih promjena u ponašanju (izlječenje ovisnosti itd.), zatraži ukidanje odluke, primjenjivat će se opće odredbe izvanparničnih postupaka o postupku za ukidanje rješenja (Alinčić i sur. 2007.:291).

TIJEK POSTUPKA U KOJEM SE DJETETU PRIZNAJE USLUGA SMJEŠTAJA IZVAN VLASTITE OBITELJI PREMA ZUP-U

Kao što je u prvom poglavlju izloženo, jedna od usluga koju CZSS pruža jest usluga smještaja koja se priznaje djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi. ZSS ne određuje što sve supsumira pod navedenim izrazom, ali logično je pretpostaviti da nema potrebe duplicirati odredbu koja se već nalazi u ObZ-u.

Radi razjašnjenja, objasnili bismo smještaj uz suglasnost i smještaj prema izrečenoj mjeri. Naime, kao što smo već naveli, ponekad sud u odluci o izricanju mjere ne specificira mjesto alternativnog smještaja djeteta, nego odluku prepušta CZSS-u (npr. iz razloga ekonomičnosti kada to trenutka izricanja odluke nije pronađen smještaj). Druga je situacija kada CZSS u postupku sam priznaje uslugu smještaja, prema gore navedenim razlozima, uz suglasnost roditelja. O istome se radi ukoliko je roditelj zbog bolesti, neriješenog stambenog pitanja ili drugih životnih nedaća (*arg. ex. čl.89. i 92. ZSS*) privremeno spriječen brinuti o djetetu.

CZSS je, u priznavanju ove usluge i odlučivanju smještaja prema izrečenoj mjeri, dužan postupati prema Zakonu o općem upravnom postupku, budući da se predmetna odluka smatra upravnom stvari (ZUP, čl. 2. st.1). Važno je napomenuti kako je ZUP *lex generalis*. Ne postoji drugi zakon, ali ni posebno poglavlje ZUP-a o upravnom postupku u obiteljskopравnim ili socijalnopravnim stvarima. Bilo bi dobro predvidjeti posebne upravne

postupke te i u njima izrijeком dati djeci mogućnost da budu obaviještena o okolnostima slučaja i izraze svoje mišljenje u skladu s dobi i zrelosti. Ovo smatramo osobito važnim kod odlučivanja o smještaju djeteta u udomiteljsku obitelj, ali i u pojedine institucije.

3.2.1. POKRETANJE POSTUPKA

Upravni postupak, za donošenjem odluke o smještaju uz suglasnosti ili prema izrečenoj mjeri, CZSS pokreće *ex officio*. Mogućnost pokretanja dana je i roditelju i djetetu, no za pretpostaviti je da se oba slučaja iznimno rijetko pojavljuju u radu, budući da bi svojevrsan paradoks predstavljala situacija da roditelj koji zanemaruje ili zlorabi svoje dužnosti samoinicijativno pokreće postupak. Isto obrazloženje koje smo naveli za postupak prema ObZ-u, a u vezi djetetove inicijative, primjenjivo je i ovdje.

Ukoliko se radi o smještaju uz suglasnost, kao što i naziv govori bitna diferencijalna karakteristika jest konstitutivni značaj postojanja *suglasnosti* roditelja kako bi se ova usluga mogla priznati. Bez suglasnosti, nemoguće je pokrenuti i provesti postupak.

Postoje slučajevi u praksi u kojima roditelji (u pravilu već pod nadzorom CZSS-a) sami priznaju da ne mogu ispunjavati onaj minimalni standardni okvir odnosa i ponašanja u obiteljskoj zajednici te da bi djetetu bilo bolje ako bi se drugdje smjestilo. Iako izgleda da postoji (prema okolnostima slučaja) sukob interesa između roditelja i djeteta, on je samo prividan, budući da je roditelj suglasan s drugim smještajem radi najboljeg interesa djeteta. Iz navedenog zaključujemo kako nema ispunjenih pretpostavki za postavljanje kolizijskog skrbnika djetetu, jer se radi o suradnim roditeljima koji povjeravaju svoje dijete skrbi izvan obitelji.

Neki CZSS imaju praksu istovremeno pokrenuti i izvanparnični postupak radi izricanja mjere kojom se roditelju oduzima pravo da živi sa svojim djetetom i odgaja ga. Međutim, ne radi se o jedinstvenoj praksi. Razlog tome je praktične prirode. Naime, samo dok postoji suglasnost roditelja, dijete može biti smješteno izvan obitelji. Moguće je da roditelj kroz nekoliko dana ili mjeseci odluči povući svoju suglasnost, a bez nje ne postoji pravni temelj daljnjeg smještaja djeteta.

Prema mišljenju Jelavić i Žic-Grgat (2005.) s kojim se slažemo, takvo postupanje CZSS-a može stvoriti zabludu o stvarnim razlozima smještaja, odnosno da zanemarivanje i kršenje dječjih prava ostaje prikriveno na izgled drugim razlozima smještaja (bolest, životne nedaće).

3.2.2. SREDIŠNJI DIO POSTUPKA

Prema članku 51. ZUP-a, ispitni postupak se provodi kad je to nužno radi utvrđivanja činjenica i okolnosti koje su bitne za razjašnjenje pravog stanja stvari, a službena će osoba (djelatnik CZSS-a) odrediti izvođenje dokaza kad nađe da je to potrebno radi razjašnjenja stvari te upotpuniti činjenično stanje i izvoditi dokaze o činjenicama koje prije u postupku nisu bile iznesene ili još nisu utvrđene, a potrebne su radi utvrđivanja pravog stanja stvari. Djelatnik koji rješava ovu upravnu stvar utvrđivat će činjenične tvrdnje i okolnosti ispravama (poput osobne iskaznice radi utvrđivanja identiteta i prebivališta), saslušanjem svjedoka, vještačenjem, očevidom i/ili izjavama stranaka.

Prema praksi nekih CZSS-a pokretanjem postupka dana je i inicijativa za traženje prikladnog smještaja koji bi se umjesto obitelji odredio. Ta je aktivnost sastavni dio ispitnog postupka.

Odluka kojom se djetetu priznaje pravo na smještaj izvan obitelji donosi se u pisanom obliku rješenja. U istom će rješenju žalbi biti oduzet suspenzivni učinak, budući da *„javnoopravno tijelo može iznimno, radi zaštite javnog interesa ili radi poduzimanja hitnih mjera, odnosno radi otklanjanja štete koja se ne bi mogla otkloniti, odlučiti da žalba nema odgodni učinak te će sadržavati detaljno obrazloženje zašto žalba nema odgodni učinak”* (ZUP, čl. 112. st.3.). Ovršnost nastupa trenutačno te se dijete može, odmah po donošenju odluke, smjestiti kamo je postupkom utvrđeno.

Posljednje dvije karakteristike ovog upravnog postupka (ovršnost i nesuspenzivnost žalbe) su ustinu od velikog značaja za zaštitu djeteta. Zakonodavni okvir djelovanja je postavljen tako da se odluka odmah počinje provoditi, a sve u korist djetetovog najboljeg interesa s obzirom da se ne gubi dragocjeno vrijeme.

3.2.3. ZAŠTITA PRAVA RODITELJA TIJEKOM POSTUPKA

Kao što smo već istaknuli, u hrvatskom zakonodavstvu ne nalazimo *lex specialis* u odnosu na upravni postupak u obiteljskopравnim ili socijalnim stvarima te primijenjujemo ZUP prema kojem stranka ima pravo sudjelovati u ispitnom postupku sve do donošenja odluke o upravnoj stvari, davati izjave i objašnjenja, iznositi činjenice i okolnosti koje su

bitne za rješavanje upravne stvari te pobijati točnost navoda koji se ne slažu s njezinim navodima (ZUP, čl. 52 st.1).

Njegovom pravu korelira dužnost službene osobe koja vodi postupak da mu omogući izjašnjavanje i sudjelovanje u radnjama tijekom istog.

Također, postoji mogućnost angažiranja opunomoćenika pri čemu se, i ovdje, primjenjuju odredbe o mogućoj besplatnoj pravnoj pomoći.

Roditelj, i drugi koji dokažu pravni interes, imaju pravo obavijestiti se o tijeku postupka i razgledati spis predmeta u prostorijama CZSS-a.

ISTRAŽIVANJE

Istraživanje se provodilo u tri podružnice zagrebačkog CZSS-a – Dubravi, Sesvetama i Trešnjevci. Razlog odabira navedenih podružnica bio je najveći obim spisa koji su u obradi.

Istraživanje se sastojalo u ispunjavanju upitnika prema stanju spisa. Upitnik se sastojao od dva djela ovisno o vrsti podataka koja su se tražila: profila obitelji te podacima o mjeri. Upravo je dio o podacima o mjeri bio fokus istraživanja, a naročito podaci o vrsti postupka te procesnim jamstvima subjekata uključenih u njih, budući da dosadašnja hrvatska obiteljskoppravna znanost nije dala odgovor o cilju takvog normiranja, komparativnoj prednosti i usporedbi postupaka. Ostala pitanja uključivala su razloge izricanja mjere, učestalosti ponovnog izricanja iste, smještaju djeteta i kontaktima s roditeljima. Iz navedenog zaključujemo kako je glavnina težišta u samom spisu bilo na socijalnoj anamnezi obitelji, prijedlogu izricanja mjere te sudskoj odluci.

Ukupno je obrađeno dvadeset i šest spisa. Vremenski odsjek u kojem su se obrađivale odluke bile su one konačne sudske odluke donesene između 2010. i 2013. godine.

PROFIL OBITELJI

Mjera oduzimanja prava roditelju da živi sa svojim djetetom i odgaja ga je u 58% slučajeva bila izrečena roditeljima koji su u trenutku izricanja bili u izvanbračnoj zajednici, a gotovo u pola manje, točnije 23%, u braku. S 11% slijede iz razvedeni bračni drugovi te udovci (8%).

U polovici slučajeva i majka i otac su imali završenu srednju stručnu spremu što je ujedno i najviši stupanj završenog obrazovanja zatečen u spisima. Ukupno 12% majki nije završilo osnovnu školu prema 23% kojima je to najviši stupanj obrazovanja. Brojke su slične i na strani očeva od kojih 8% nema završenu osnovnu školu, a 11% ima. Zatečeno stanje ne pokazuje veći disparitet u odnosu na Godišnju statistiku Republike Hrvatske (Državni zavod za statistiku, 2013.).

No u čak 31% spisa nismo pronašli navedeni podatak za oca, prema samo 15% za majku. Razlog tome ne krije se u nepotpunom radu socijalnih radnika, nego u životnim činjenica nepoznatog očinstva, napuštanja djeteta ili smrti oca.

Imajući u vidu stanje ekonomske krize u kojoj se Hrvatska nalazi, ne treba začuditi činjenica da je u čak 22 slučaja majka bila nezaposlena (88%), odnosno samo je jedna majka bila zaposlena. S druge strane, očevi su u 61% bili nezaposleni. U mnogim je slučajevima uočljiv začarani krug lošijeg socijalnog stanja, nižeg obrazovanja, poremećene dinamike obiteljskih odnosa te koncentrično širenje istih rizika i karakteristika na potomke i njihove obitelji. Je li takvo socijalno stanje veći rizik ili predrasuda u društvu? Primorani smo konstatirati kako u većini slučajeva (prema istraživanju autorice) predstavlja veliki rizik. Jedan od načina bi mogao biti povećanje socijalne pomoći kroz povećanje različitih konkretnih vrsta socijalne pomoći, većoj kontroli primarnih prihoda i načina trošenja pomoći (naglasili bismo bitnom suradnju poreznih tijela i CZSS-a) te normiranjem neovlaštenog ili nenamjenskog trošenja sredstava prekršajem. Drugi vid pomoći svakako je sustavno praćenje i savjetovanje obitelji i svih njenih članova.

Usko povezano s time, 13 obitelji je otprije bilo korisnikom drugih prava iz sustava socijalne skrbi kao što su pomoć za održavanje (8), jednokratna pomoć (4), osobna invalidnina (1) te doplatak za tuđu pomoć i njegu (1).

PODACI O MJERI

Jedan od ciljeva istraživanja, kao što smo naveli, bio je i vidjeti koji od postupaka se češće provodi, s posebnom namjerom komparacije duljine trajanja postupaka (od podnošenja prijedloga do konačne odluke). No, istraživanu je mjeru u svim slučajevima donio sud u izvanparničnom postupku. Samo u jednom je slučaju postojao pisani trag o priznatoj usluzi smještaja, no samo u kontekstu obrazloženja zašto se dijete nalazi u obitelji u kojoj se sada izricala mjera.

Malo nas zabrinjava podatak da je u svega 3 slučaja roditelj bio zastupan od strane odvjetnika. Moguća su objašnjenja da roditelji, zbog lošeg imovinskog stanja (kao što smo prethodno objasnili, istraživanje je pokazalo da tipični profili roditelja uključuju niže obrazovanje i nezaposlenost) nisu mogli priuštiti usluge odvjetnika, odnosno da nisu bili informirani o besplatnoj pravnoj pomoći. Prilikom hospitiranja na sudu imali smo prilike primjetiti da se postupci u kojima odvjetnici zastupaju stranke jednostavnije i brže rješavaju. Stranke bivaju (barem bi trebale biti) upoznate sa svim svojim postupovnim pravima neovisno o zastupanju (a prema načelu otvorenog pravosuđa sud ima pravo na radnje radi korigiranja moguće pasivnosti ukoliko primjeti da se stranka zbog neznanja ne služi određenim procesnim radnjama), no smatramo da zastupanje pruža određeni osjećaj sigurnosti stranke kako se njena neukost neće negativno odraziti na procesna prava.

Također nešto poraznije brojke, no, priznajemo ne i iznenađujuće, dali su odgovori na pitanje o uključenosti djeteta u postupak. ObZ, uvažavajući načelo socijalne skrbi o sudjelovanju u donošenju odluka, sadrži odredbu i odredbu o procesnom subjektivitetu djeteta koju smo već objasnili. Samo je četvero djece, obuhvaćeno ovim istraživanjem, bilo izrazilo svoje mišljenje, odnosno saznalo okolnosti slučaj i bilo obavješteno o posljedicama koje bi njegovo/njezino mišljenje moglo izazvati. Troje djece je imalo između 11 i 13 godina, a jedno između 14 i 18. Smisao zakonskih normi jest da se njihovim provođenjem ostvaruju ciljevi kojima je zakonodavac bio vođen prilikom njihovog donošenja. Sugerirali bismo provođenje dubljeg istraživanja u razloge tako slabašnog životnog puta ove norme.

Mjera je u čak 68% slučajeva izrečena za oba roditelja, prema majkama u 24% i očevima u 8% (radilo se u svim slučajevima da su majka ili otac preminuli ili napustili obitelj, odnosno otac nije poznat).

Možemo zaključiti kako zatečeno stanje ukazuje na određeni obrazac ponašanja koji roditelji primjenjuju u odnosu na svu djecu. Tome u prilog svjedoče i rezultati ispitnog pitanja o prethodno izrečenim mjerama u odnosu na istu obitelj. Tako je mjera nadzora bila prethodno (a nekoliko puta i višestruko) izrečena (upozorenje samo jednom) u 50% svih slučajeva. Navodeći taj podatak, mogli bismo posumnjati u učinkovitost mjera nadzora koja je prvenstveno preventivna mjera. Naime, odlukom o nadzoru, određuje se i program nadzora koji je, u svojoj srži, multidisciplinarni instrument prvenstveno pomoći roditeljima jer omogućava kompletniji uvid u obitelji. Radi li se o neuspjehu mjere, teško je prosuditi bez sveobuhvatnijeg istraživanja koji bi uključivao analizu nadzornih izvješća i intervju s voditeljima nadzora, ali neosporivo je da je brojka od 50% jasan indikator.

Što se tiče razloga izricanja mjere, slijede nedovoljna skrb o prehrani, higijeni, odijevanju, medicinskoj skrbi (39%), nedovoljna skrb o redovitom pohađanju škole (17%), drugo: (prema stanju u spisima) intelektualne teškoće na strani roditelja ili napuštanje djeteta (17%), ovisnosti roditelja (10%), siromaštvo⁶ (7%), tjelesno zlostavljanje (5%) te nesprječavanje djeteta u štetnom druženju, zabranjenim noćnim izlascima, skitnji, prosjačenju (5%).

Kao što je vidljivo iz grafikona, najčešće zatečeno trajanje mjere jest ono između 7 mjeseci i godine dana (44%). Iako rezultati, u usporedbi s Izvješćem pravobraniteljice za 2012., čije smo podatke u radu već spomenuli, variraju, napominjemo kako su spisi, koji su ispunjavali uvjete istraživanja, bili oni u kojima je konačna odluka donesena u posljednje tri godine (2010.-2013.). Sukladno tome, rezultati su, ipak, samo prividno različiti. U onih 8% mjera koje su trajale 4 godine ili dulje, radilo se o smještaju djeteta izvan obitelji i prije donošenja mjere (najčešće zbog zdravstvenih razloga u npr. Centar za autizam).

Odgovori na pitanje koliko je često mjera produživanja, ako je produživa, što prema zakonu se mora ispitati prije isteka godine dana na koliko je izrečena. U 9 slučajeva mjera je jedan put produžena, a dva puta u 5 slučajeva. Smatramo da su rezultati očekivani i bez većih odstupanja.

Odlukom o oduzimanju prava roditelju/ima da žive sa djetetom, u samo 1 odluci nije odlučeno o odvijanju susreta i druženja roditelja s djetetom (pritom nije izrečena njihova zabrana). U preostalih 25 odluka, pretežito se radio o posjeta roditelja djetetu u prostorijama gdje je ono smješteno, intenzitetom do najviše 4 posjeta mjesečno.

Rad CZSS-a ne prestaje. Budući da se okolnosti u obitelji moraju revidirati prije isteka od godine dana radi eventualnog ponovnog izricanja, CZSS mora pratiti razvoj djeteta, ponašanja roditelja i njihovog odnosa. No u čak 42% spisa nismo naišli na podatak o intenzitetu i vrsti kontakata, a u preostalih 46% su oni rjeđi nego što je određeno, jednaki odlučenicima u 4%, a samo u 8% su oni bili češći.

S procesne strane, korak moguć nakon donošenja odluke jest žalba na rješenje koju je samo jedan roditelj u cijelom istraživanju iskoristio (i to roditelj kojeg je zastupao odvjetnik). Drugostupanjski sud je poništio presudu i odredio ponavljanje postupka koji je u trenutku prikupljanja podataka bio još uvijek u tijeku.

⁶ Siromaštvom smo smatrali konstatacije pronađene u spisima o neprikladnim životnim uvjetima (nedostatak osnovnih higijenskih uvjeta, nepostojanje priključka struje, prekomjerna vlaga, premali prostor (prostorija od 9,5 kvadratnih metara za majku i dijete). Potrebno je naglasiti kako ni u jednom od slučajeva, siromaštvo, kakvim ga mi definiramo, nije bio jedini razlog izricanja mjere.

ZAKLJUČAK

Obveza je države da reagira na svaki oblik kršenja prava djeteta, a kroz svoje organe dana joj je mogućnost izricanja različitih, gradacijski stupnjevanih, mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. Nakon upozorenja roditelja na pogreške i propuste u skrbi i odgoju djeteta te nadzora nad ostvarivanjem roditeljske skrbi, dolazi mjera oduzimanja prava roditelju da živi sa svojim djetetom i odgaja ga.

U Republici Hrvatskoj ova represivna mjera ne izriče se često, što smo dokazali u statističkim izvješćima, čemu razlog može biti učinkovito djelovanje preventivnih mjera i spriječavanjem situacija u kojima je izricanje represivnih mjera nužno, ali i činjenica da su u društvu obitelji s izrazitim poteškoćama i problemima rijetka pojava.

Prikazali smo tijekom i obilježja dva različita postupka čiji je cilj izdvajanje djeteta iz nefunkcionalne obitelji. Istraživanjem autorice nastojalo se ući u dublju komparaciju, no prema stanju u spisima i rezultatima istraživanja u tri zagrebačka centra, mjera s učinkom izdvajanja se, u pravilu, donosi u izvanparničnom postupku. Procesna prava djeteta nisu, usprkos normativnim zahtjevima, dostatno zaštićena, a ni roditelji, vrlo često bez dovoljno sredstava i znanja, nemaju odgovarajuću postupovnu zaštitu.

LITERATURA

PRAVNI PROPISI

1. Ustav RH. *Narodne novine*, br. 85/10.
2. Konvencija o pravima djeteta. SL SFRJ *Narodne novine, Međunarodni ugovori*, br. 15/90, 12/93, 20/97.
3. Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava. *Narodne novine, međunarodni ugovor*, br. 1/10.
4. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. *Narodne novine, Međunarodni ugovori*, br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10.
5. Konvencija o kontaktima s djecom. *Narodne novine, međunarodni ugovor*, br. 7/2008.
6. Kazneni zakon. *Narodne novine*, br. 125/11, 144/12.
7. Obiteljski zakon. *Narodne novine*, br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11, 61/11, 25/13.
8. Zakon o općem upravnom postupku. *Narodne novine*, br. 47/09.
9. Zakon o parničnom postupku. *Narodne novine*, br. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13.
10. Zakon o socijalnoj skrbi. *Narodne novine*, br. 157/13.
11. Ranije važeći propis Zakon o socijalnoj skrbi. *Narodne novine*, br. 73/97, 27/01, 59/01, 82/01, 103/03, 44/06, 79/07, 123/10.
12. Zakon o ustanovama. *Narodne novine*, br. 76/93, 29/97, 47/99, 35/08.
13. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji. *Narodne novine*, br. 137/09, 14/10, 60/10.

KNJIGE I ČASOPISI

1. Ajduković, M., Sladović Franz, B., Kregar, K. (2005). Razlozi izdvajanja i obilježja života u primarnoj obitelji djece u javnoj skrbi. *Dijete i društvo*, 7(2), 328-354.
2. Alinčić, M., Hrabar, D., Jakovac-Lozić, D., Korać-Graovac, A. (2007). *Obiteljsko pravo*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
3. Aras, S. (2009). Postupovna sposobnost djece u obiteljskim statusnim izvanparničnim stvarima. U: V. Ceranić (ur.), *Zbornik radova povodom 20. godišnjice Konvencije o pravima djeteta*. (193-217). Zagreb: Pravnik
4. Hrabar, D. (2005). Pravo djeteta na obiteljski život. *Dijete i društvo*, 7(2).
5. Jelavić, M., Žic-Grgat, B., (2005). Institucionalna skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi i perspektive razvoja skrbi o djeci izvan obitelji. *Dijete i društvo*, 7(2).
6. Jovančević, M. (2008). O važnosti ranog odnosa dojenče-roditelj. U: M. Ajduković i Radočaj, T. (ur.), *Pravo djeteta na život u obitelji*. (27 – 40). Zagreb: UNICEF.
7. Killen, K. (2001). Zlostavljana djeca su odgovornost svih nas, Društvo za psihološku pomoć, prema Ajduković, M. (2005). Razlozi izdvajanja i obilježja života u primarnoj obitelji djece u javnoj skrbi. *Dijete i društvo*, 7(2).
8. Korać Graovac, A. (2008). Obiteljskoppravna zaštita osobnih interesa djece prije izdvajanja iz obitelji: prava djece – odgovornosti i prava roditelja. U: M. Ajduković, i Radočaj, T. (ur.), *Pravo djeteta na život u obitelji*. (41- 54). Zagreb: UNICEF.
9. Musić, L. (2005). Udomiteljstvo djece u nekim odlukama Europskog suda za ljudska prava. *Dijete i društvo* 7(2),
10. Sladović Franz, B. (2004). Mišljenje stručnjaka o izdvajanju djece iz obitelji: rezultati intervjua. *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, 11(1),
11. Triva, S., Dika, M. (2005). *Građansko parnično procesno pravo*, Zagreb.

POSEBNE PUBLIKACIJE

1. Državni zavod za statistiku (2013). *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2013.* (http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2013.pdf) . Dostupno na mrežnim stranicama Državnog zavoda za statistiku : <http://www.dzs.hr/>,
2. Ministarstvo socijalne politike i mladih (2011). *Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u republici hrvatskoj u 2012. godini* (http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/socijalna_skrb/statisticka_izvjesca/godisnje_izvjesce_2012). Dostupno na mrežnim stranicama Ministarstvo socijalne politike i mladih: http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/socijalna_skrb.

Abstract: *Republic of Croatia has constitutional, international and legal obligation to protect each child. Croatian Family Act statutes several measures for the protection of the rights and welfare of the child. The aim of this paper is to show entire process and consequences of rendering the revocation of the right of the parent to live with the child and raise it. Comparing extra-contentious and administrative procedure, author is offering answers on questions regarding partys' procedural guarantees in procedures (parents, child, social welfare centre), advantages and imperfections. Results of the authors' study are given in the last part of the paper.*

Key words: *Measures for the protection of the rights and welfare of the child, the right of the parent to live with the child and raise it, extra-contentious procedure, administrative procedure, Family act*

